

Nemzeti
Köszolgálati Egyetem
Vezető-és Továbbképzési Intézet

SZIKORA VERONIKA, DE ÁJK

Civilisztika

Budapest, 2014

A tananyag az ÁROP-2.2.19-2013-2013-0001 Elektronikus képzési és távoktatási anyagok készítése című projekt keretében készült el.

Szerző:

© Szikora Veronika, DE ÁJK 2014

Kiadja:

© NKE, 2014

Felelős kiadó:

Patyi András
rektor

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujsechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Tartalom

I. rész: A magánjog rendszertani elhelyezése, fogalmi határai, jogforrásai.....	4
1. A civilisztika fogalma, jogrendszerbeli helye, rendszere és jogforrásai	4
2. A polgári jog rendszere	5
3. Jogági tagozódás	5
4. A közjog és magánjog elhatárolása	5
5. A magánjog közjogiasodása, határterületek, „keresztülfekvő” jogágak	6
6. A polgári jog forrásai	7
	I
I. rész: A magánjog történeti fejlődésének főbb állomásai	9
1. A civilisztika római jogi gyökerei	9
2. Glosszátorok, kommentátorok	9
3. A pandektajog jelentősége	9
4. A magánjogi kodifikációk Európában	10
5. Törekvés az egységes európai magánjog létrehozására.....	11
III. rész: A magyar magánjog tudományának rövid áttekintése,	
a magánjog kodifikációjának történeti vázlata	14
1. Magánjogi kodifikáció - a Tripartitum	14
2. A kodifikációra törekvő igény megjelenése	14
3. A Magánjogi Törvényjavaslat (Mtj.) és az azt megelőző Tervezetek	15
4. A „háborús jogalkotás” megjelenése és a „szocialista polgári jog” időszaka.....	16
5. Az 1959-es Ptk. és megalkotásának körülményei	16
6. Az új Polgári Törvénykönyv kodifikációja és azt megelőző időszak.....	17
7. Az új Ptk. tartalmi keretei	18
IV. rész: A magánjog részterületeinek jellemzői és viszonya a polgári joghoz.....	20
1. Társasági (kereskedelmi) jog	20
2. Családjog	20
3. Munkajog	20
4. Nemzetközi magánjog.....	20
5. Polgári eljárásjog	21
6. Agrárjog.....	21
Irodalomjegyzék	23
Jogszabályok, munkaanyagok	24
Fogalomtár	25

I. rész: A magánjog rendszertani elhelyezése, fogalmi határai, jogforrásai¹

1. A civilisztika fogalma, jogrendszerbeli helye, rendszere és jogforrásai

a.) A civilisztika fogalmi keretei: civilisztika – magánjog – polgári jog

A civilisztika (civiljog) fogalmát a magyar jogban a magánjog szinonimájaként használjuk.

A magyar jogtudományban a magánjog kifejezésnek mélyen gyökerező hagyománya van, tradicionálisan a magánjoghoz tartozó tudományok gyűjtőfogalma volt.

A kiegyezés utáni jogfejlődés során a magánjog kifejezés volt az uralkodó. Az 1928-as törvényjavaslat (Mtj.) is ezt a megnevezést használja.

Az ötvenes években az új politikai rend ideológiai elvei miatt az elnevezés megváltozott, és a magánjog megjelölést – és annak tartalmát – „kifakították”. Az uralkodó nézet szerint a magánjog a kizsákmányoló jogrendszerek vagyoni viszonyait tükröző jogágazattá vált, ezért a magánjog kifejezést – ideológiai megfontolások miatt – kiszorította a civilisztika elnevezés. A civilisztika fogalma a szovjet típusú jogrendszerekben is használatos volt.

A XXI. században a magánjog elnevezés ismét uralkodóvá vált Magyarországon.

A *magánjog* – *civiljog/polgári jog* elnevezéseket az angol nyelvben is hasonló kontextusban használják (*private law, civil law*).

A **magánjog gyűjtőfogalom**, amely egymástól viszonylagosan elkülönülő, azonban mellérendelt jogalanyok jogviszonyait foglalja magába.²

b.) A magánjog és a magánjogi jogviszonyok jellemzői

A jogrendszer kialakulása tulajdonképpen a magánjoggal kezdődött (tulajdoni jogviszonyok megjelenése, csere-kapcsolatok kialakulása). A közjog csak később zárkózott fel a magánjog mellé, ezt a magánjog dogmatikai kidolgozottságában is látható részleteiben ma is megelőzi a többi jogágit. A jogrendszer differenciálásakor – elsőként – a magánjog tudományos alapját fektették le.³

A magánjog a magánautonómia területe, amelyben a jogalanyok mellérendeltek és egyenrangúak. A magánjog biztosítja és védi a személyek önálló (más hatalomtól független) autonóm kapcsolatait, személyi és vagyoni viszonyait.

A magánjog a jogrendszernek az a része, amely a legközvetlenebb összefüggésben áll a gazdasági viszonyokkal. A magántulajdon lehető legteljesebb elismerésére épül. Szabályai betartását vagyoni jellegű jogkövetkezményekkel mozdítja elő.⁴

c.) A polgári jog – a magánjog „központi egysége”

A magánjog (civiljog) központi területe a polgári jog. A polgári jog a magánjog anyajoga.

A polgári jog minden polgár számára azonosan érvényesül, és ezért ebben az értelemben általános magánjognak minősül.⁵ A polgári jog alatt szűkebb értelemben azt a jogágit értjük, amit egy adott, a római-germán jogcsaládhoz tartozó állam Polgári Törvénykönyve szabályoz.

Tágabb értelemben a polgári joghoz tartozik, vagyis a Polgári Törvénykönyv „köpönyegéből bújt elő” az információs önrendelkezési jog (adatvédelmi jog), a szellemi alkotások joga, a társasági jog, az agrárjog tulajdonjoggal kapcsolatos szabályai, a biztosítási jog és még számos más jogterület is. Ezek közös sajátossága, hogy

1 A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg. (A tanulmány szerzője: Szikora Veronika, DE ÁJK.)

2 Bíró György – Lenkócs Barnabás: Általános Tanok, Novotni Kiadó, Miskolc (2013) 28-29.

3 Paczolay Péter előadásának írásos anyaga: A közjog és a civiljog kapcsolata az Alaptörvényben – avagy a Ptk. alkotmányos alapjai. http://www.mkab.hu/letoltesek/kozjog_civiljog_kapcsolata_paczolay_peter.pdf (1-11.) 1. (Letöltés: 2013. 09. 10.) (Az előadás 2013. február 1-jén, Lillafüreden hangzott el a Magyar Jogász Egylet miskolci tagozata által szervezett konferencián.)

4 Paczolay (2013) i.m. 1.

5 Paczolay (2013) i.m. 1.

a Polgári Törvénykönyv a kereteket szabályozza, a részletek már külön jogszabályban, többnyire törvényben találhatók.⁶

2. A polgári jog rendszere

A **polgári jog szabályai** a jogalanyok vagyoni viszonyaira és ezzel összefüggő (nem vagyoni) személyi viszonyaira vonatkoznak. Ehhez képest a polgári jog anyaga két fő részre osztható: vagyonjogra és személyi jogra.⁷

A **vagyonjog** körébe az alábbi jogterületek tartoznak:

- * a **dologi jog**, melyet elsősorban a tulajdonjog szabályai alkotnak, de ide sorolhatók pl. a haszonélvezet, birtok stb.;
- * a **kötelmi jog**, amely két nagy részből áll, nevezetesen a szerződések (jogügyletek) jogából, illetve kártérítési felelősség jogából. A kötelmi jog általános szabályokból és „különös rész”-ből áll, ez utóbbihoz az egyes szerződéstípusok szabályai tartoznak.
- * az **öröklési jog**, amely a vagyon átszállását szabályozza az örökhagyó halála esetén.

A **személyi jog (személyek joga)** a jogképességet, a cselekvőképességet, a jogi személyekre vonatkozó szabályokat, a szellemi alkotások jogát és a személyiségvédelmet foglalja magába.⁸

A polgári jog az állampolgárok vagyoni és személyi viszonyait, valamint a gazdasági élet szereplőit tekintve a legfontosabb jogág. Alapvető jogforrása a Polgári Törvénykönyv és a kapcsolódó jogszabályok, melyek főként diszpozitív jogi normáik révén nyújtanak eligazítást a jogalanyok számára.⁹

3. Jogági tagozódás

A **jogág az eltérő magatartásfajta szabályozását öleli fel, és a különféle társadalmi viszonyokban jelentkező azonos jellegű magatartásokat rendezi.** Egy-egy jogágnak sajátos struktúrája is megmutatkozik rendszerében (pl. az általános és különös rész elkülönülésében). A jogrendszer jogágakra való tagozódásának alapja a jogszabályok tartalmi és formai jellegének az azonossága.

Mindegyik jogrendszerben megtalálhatók a következő jogágak: **alkotmányjog, polgári jog (és családi jog), büntetőjog, közigazgatási jog, munkajog és a különféle eljárásjogok.**

A magyar jogrendszer tagozódására jellemző az állami-társadalmi berendezkedés átalakulása, polgári jellegűvé válása, ami együtt jár a jogrendszer megváltozásával, a jogági tagozódás átalakulásával. Az új jogi-jogági struktúra kialakulása hosszabb időt igénybevevő, lassú fejlődési folyamat.¹⁰

A **jogrendszer tagozódása** mindenekelőtt azt jelenti, hogy az egymással összefüggő és kapcsolódó különböző jogszabályok belső rendjük alapján **jogágakra** (jogszabály-csoportokra) **tagozódnak.** A jogszabályok tehát nemcsak a jogrendszer egészének szintjén alkotnak összefüggő rendet, hanem egy alacsonyabb szinten is, ahol ez az összefüggés még határozottabb. A jogágon belül az azonos tárgyú jogszabályok sűrített kifejlődése: a **jogintézmény**, mely egy-egy jogszabály-csoportra legjellemzőbb szabályokat összegezi. Ilyen jogintézmény a polgári jogon belül pl. az érvényteleniség, a munkajogban pl. a munkaszerződés stb.¹¹

4. A közjog és magánjog elhatárolása

A római jogászok a jogot alapvetően **közjogra és magánjogra** osztották aszerint, hogy az egyes normák rendszere közérdeket vagy magánérdeket szolgált-e elsődlegesen. Ezt a felosztást átvették és ma is alkalmazzák a polgári társadalmak jogrendszerei, de ez nem azt jelenti, hogy csupán ez a két jogterület van, hanem azt, hogy e két alapvető jogterület belső tagozódásában jogágakra oszlik.

6 Tóth Tivadar: Jogi kaleidoszkóp (2004. május) <http://mek.oszk.hu/02100/02178/02178.htm> (Letöltés ideje: 2013. 09. 10.)

7 Csécsy György: Polgári jogi alapfogalmak. In: Csécsy Andrea – Csécsy György – Szikora Veronika (szerk. Csécsy György – Szikora Veronika): Polgári jog I., Polgári jogi alapfogalmak, Személyek joga, Dologi jog, Debrecen (2010) 11.

8 Megjegyzendő, hogy a polgári jog mai rendszerében nem különül el a társasági jog (kereskedelmi jog). A gazdasági társaságokra vonatkozó szabályok a polgári jog szerves részét képezik (az új Ptk.-ba beépítették ezeket a rendelkezéseket). Emellett vannak még egyéb jogszabályok is, amelyek a társasági jogra vonatkoznak.

9 Csécsy (2010) i.m. 11-13.

10 Csécsy (2010) i.m. 10.

11 Csécsy (2010) i.m. 9.

A magánjogot fogalompárjától, a közjogtól való elhatárolással határozzák meg. Eszerint minden olyan jogviszony, amelyben alá- és fölérendelt alanyok állnak egymással jogviszonyban, az közjogi, amelyben mellérendelt alanyok vesznek részt, az magánjogi jogviszony (Jellinek hatalmi elmélete).

A fejlődés következtében a polgári társadalmakban olyan jogszabályok (jogszabály-csoportok) is születtek, amelyeket nem lehetett beilleszteni a már kialakult jogtagozódásba. Ilyenek egyfelől az államosításra, a hatósági árszabályozásra, a tisztességtelen versenyre, másfelől a munkaviszonyokra vonatkozó jogszabályok. Ez a korábbi alapelvektől eltérő szabályozás a gazdasági jog és a munkajog kialakulását, önállósulását eredményezte (majd ezek visszahelyezése vagy annak kísérlete követte a XXI. században Magyarországon).¹²

5. A magánjog közjogiasodása, határterületek, „keresztülfekvő” jogágak

a.) A közjog – magánjog határainak gyengülése

A magánjog közjogiasodásának folyamatát a gazdasági élet fejlődése és annak bonyolultsága, a gazdasági válságok az állam privátautonómiába történő beavatkozása váltotta ki.

A közjogi és magánjogi határok elmosódásának jogi következménye a „magánjog közjogiasodása”, amely a közjogi korlátozások és előírások elszaporodásában nyilvánult meg először, majd ezeket a korlátozásokat már a magánjog immanens tartalmi elemének kezdték tekinteni.

A magánjog és a közjog közötti éles határvonalak, a klasszikus jogági struktúrák fellazultak. A magánjog ma már nem a közjog ellentétes párja. A közjog és magánjog „mellett vagy között” vegyes szakjogágak, komplex jogterületek találhatók, ezek a „vegyes” tartalmú jogág-csoportba tartoznak,¹³ és komplex jelleggel, közjogi és magánjogi vonatkozásokat egyaránt tartalmaznak.

b.) Az alkotmányjog hatása a magánjogra

A második világháború után a – közjogi elemekkel átitatott – szociális piacgazdaság, mint a magánjog intézményrendszere, alkotmányos elemmé változott. Ekkor az alkotmányjog az alkotmányos jogállamiság szintjén betüremkedett a magánjogba.

A magánjog olyan érdekeket védelmez, amelyeket az állam elsősorban magánérdekeknek ismer el, és lehetőleg nem avatkozik bele a magánjogi jogviszonyokba (sem engedélyek, sem pedig irányítás útján). A különbségtétel a közjog és a magánjog között a leginkább vitatott jogi kérdések közé tartozik. „A közjog-magánjog dichotómiájának béklyója nehezíti mozgásunkat: nem vitatva e felosztás jelentőségét, az elmúlt fél évszázad komplex viszonyai között csak gyengíti a tisztánlátást.” Az Alaptörvény elhatárolja egymástól a büntetőügyeket, a magánjogi jogvitákat és a közigazgatási pert.¹⁴

Ennek a magyar jogrendszerben is alapvető tartalmi jelentősége van, egyrészt abból a szempontból, hogy vita esetén melyik bíróságot kell igénybe venni, másrészt az állami szervek cselekvéseinek jogkövetkezményei szempontjából. Ha az állam magánjoginak minősíthető tevékenységéről van szó, akkor alapvetően a magánjogi szabályok érvényesülnek, ha közjoginak minősíthető, akkor alapvetően a közigazgatási eljárási törvény az irányadó.¹⁵

Az Alkotmánybíróság gyakorlata a Ptk. értelmezésére is kiterjedt, több határozatában állapította meg a magánjog közjogi határait.¹⁶ Az állam a „köz” érdekében, a közcél szem előtt tartásával, korlátozhatja a tulajdont, azonban csak kivételesen, jogszabályi felhatalmazással avatkozhat be a szerződéses jogviszonyokba.

¹² Csécsy (2010) i.m. 10.

¹³ Eörsi Gyula: Összehasonlító polgári jog, Akadémiai Kiadó, Budapest (1975) 87-88.

¹⁴ Paczolay (2013) i.m. 1. Paczolay Péter hivatkozik az Alaptörvény 25. cikkének (2) bekezdésre.

¹⁵ Paczolay (2013) i.m. 1.

¹⁶ Részletes kifejtését lásd: Paczolay (2013) i.m. 3-7.

6. A polgári jog forrásai

a.) A jogforrások fajtái és megjelenési formájuk

A **jogforrás** fogalma a jogi normák keletkezésének két lényeges vonatkozását tartalmazza:

- * **Anyagi (belső)** értelemben azt jelenti, hogy **milyen szervtől** erednek vagy eredhetnek a jogszabályok. Az anyagi jogforrás a jogalkotói hatáskört, a jogi normát létrehozó állami vagy más szervet jelöli.
- * **Alaki (külső)** értelemben vett jogforrás azt jelenti, hogy milyenek lehetnek a jog megjelenési formái. Az alaki jogforrás az a forma, amelyben a jogi norma megjelenik, illetve amelyből a jogszabályok megismerhetők.¹⁷

Az elismert jogforrásokban megjelenő jogi normák összességét **tételes jog**nak, más néven tárgyi jognak nevezzük. A tárgyi jog a forrása az alanyi (szubjektív) jogoknak, ami annyit jelent, hogy alanyi jogosultsága a jogalanynak akkor keletkezik, ha erre vonatkozóan a jog elismerése megtalálható a tárgyi jogban. Ezt hívjuk a tárgyi jog elsőbbségének.

A jogi tevékenység, a jogi kultúra fejlettségétől függően, a jogforrások időszakonként változó formákat mutattak. A jogfejlődés kezdetén a jog megjelenési formája a **szokásjog** volt, amely a társadalmi együttélésben már kialakult szokásnormák egy részének állami szervek által történő elismerésében is részesült. Ezt az állami elismerést a jogfejlődésnek ebben a szakaszában a bírói döntések fejezték ki a szokások állami szankcionálásával és kikényszerítésével. Így keletkezett az ún. **bírói jog**, tekintettel arra, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás ekkor még nem különült el élesen egymástól.

A bírói jog legismertebb formája a bírói **precedensek rendszere**, ami azt jelenti, hogy a korábbi konkrét esetekre vonatkozó bírói ítélet az elbírálandó ügyben a döntés alapjául szolgál. *(A precedens-rendszer az angolszász jogrendszerben még ma is előtérben áll.)*

A jogszabályok keletkezésének másik fő történeti módja a törvényi jogalkotás, amely a kifejezetten jogalkotó hatáskörrel felruházott állami szerveknek általános és elvont (absztrakt) magatartásszabályok tudatos létrehozására irányuló tevékenységében nyilvánul meg.

A modern jogrendszerekben a törvényhozásnak elsődleges szerepe van, és ez összhangban áll azzal, hogy az írott jogszabályok az emberek számára hozzáférhetők és megismerhetők legyenek.

A jogforrásokat a vázolt felosztáson túlmenően **írott** és **nem írott** jogforrásként is szokás megkülönböztetni.

Lényegét tekintve ez a megkülönböztetés megfelel a törvényi, illetve a szokásjogi formájú jogforrások különválasztásának, vagyis az írott jogforrások fogalmi körébe tartoznak a jogalkotó szervek által létrehozott jogszabályok, míg a nem írott jogforrásokat tartalmi szempontból a szokásjoggal, azaz a jogalkalmazási joggal azonosítják. (Tehát a szokásjog mint nem írott jog esetleges írásba foglalása sem szünteti meg annak szokásjogi jellegét.)

b.) A jogforrási hierarchia

A **jogforrások hierarchiája** azt jelenti, hogy a jogalkotó szervek által létrehozott jogforrások a kibocsátó szervek rangsorának, hierarchiájának megfelelően alá- és fölérendeltségi viszonyban állnak egymással. Ennek értelmében az alsóbb rangú jogforrások előírásai a felsőbb jogforrásokban foglalt rendelkezésekkel nem ellenkezhetnek.

Az Országgyűlés törvényhozó tevékenysége (**törvények**), ezek közül a hierarchia csúcsán álló **Alaptörvény**, majd a **Polgári Törvénykönyv és egyéb, a polgári jogviszonyokat szabályozó törvények**. Ezt követik: **a törvényerejű rendeletek** (tvr.-t 1989 óta már nem alkotnak!), a **kormányrendeletek**, az egyes **miniszteri rendeletek**, valamint **önkormányzati rendeletek**.

Emellett a legtöbb jogrendszer tételesen felsorolja, hogy mely állami szervek tevékenysége milyen jogszabályt keletkeztet.

A jogforrások közül az **Alaptörvény** kiemelkedő jelentőségű (2012. előtt Alkotmány elnevezéssel). A modern jogrendszerek többségében – így hazánkban is – **Alkotmánybíróság** működik, melynek feladata a jogszabályok alkotmányosságának felülvizsgálata.

A **törvény** a társadalmi rendet, a társadalom meghatározó kérdéseit, a gazdaság működésére és jogintézményeire vonatkozó rendet, továbbá az állampolgárok alapvető jogaihoz kapcsolódó kérdéseket szabályozza. A **törvényeket** szintén az Országgyűlés alkotja.

A törvényekkel kapcsolatban meg kell említeni a kódexeket (törvénykönyveket). A törvénykönyv nagyobb terjedelmű törvény, amely meghatározott magatartástípusok rendezésére vonatkozó összes, de legalábbis a legfőbb jogi előírásokat foglalja magában, pl. a Polgári Törvénykönyv.

¹⁷ Csécsy (2010) i.m. 10.

A kódexek megalkotására irányuló tevékenységet kodifikációnak nevezzük. Ennek eredménye, a kódex lehetővé teszi a joganyag viszonylag kis terjedelemben történő összegzését, valamint azt, hogy egységes elvek érvényesüljenek a szabályozott területen.

A törvények alapján egy-egy részterületre vonatkozó viszonyokat az alacsonyabb rendű jogszabályok rendezik.

A jogszabályokat az önkormányzati rendelet kivételével a Magyar Közlönyben ki kell hirdetni.

A jogalkotás rendjét részletesen a **Jogalkotásról szóló törvény** szabályozza.

A jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie. A jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály feleljen meg az Alaptörvényből eredő tartalmi és formai követelményeknek, a nemzetközi jogból és az európai uniós jogból eredő kötelezettségeknek és a jogalkotás szakmai követelményeinek illetőleg illeszkedjen a jogrendszer egységébe (Jogalkotásról szóló tv. 2. § (1), (4)).

Az azonos vagy hasonló életviszonyokat azonos vagy hasonló módon, szabályozási szintenként lehetőleg ugyanabban a jogszabályban kell szabályozni. A szabályozás nem lehet indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű. A jogszabályban nem ismételhető meg az Alaptörvény vagy olyan jogszabály rendelkezése, amellyel a jogszabály az Alaptörvény alapján nem lehet ellentétes (Jogalkotásról szóló tv. 3. §).

Önellenőrző tesztkérdések:

1. A magánjogba milyen jogágak tartoznak? Soroljon fel legalább négyet!

.....

.....

.....

.....

2. A szocialista rendszer hogyan hatott a magánjogra?

.....

.....

.....

.....

3. Mi a polgári jog rendszere?

.....

.....

.....

.....

4. A polgári jog milyen két nagy részre osztható?

.....

.....

.....

.....

5. Sorolja fel a polgári jog jogforrásait (jogforrási hierarchia)!

.....

.....

.....

.....

II. rész: A magánjog történeti fejlődésének főbb állomásai Európában

1. A civilisztika római jogi gyökerei

A római jog alatt – szűkebb értelemben – a római magánjogot értjük. A magánjogi forrásokat behatóbban kidolgozták a római jogban, azonban a római közjog is jelentős szerepet töltött be.¹⁸

A közjog és magánjog első tartalmi szétválasztása (a *ius publicum* – *ius privatum*) Ulpianus nevéhez köthető, meghatározása a tudomány egész történetére kihat.¹⁹

E kettős felosztás a latinoknál nem jelentette a jog két részre szakadását. Iustinianus kodifikációja az „összes” (egész) jogot tartalmazta. A középkorban lépett a justinianusi –magánjogi – jogkönyv mellé a közjogi jogforrás, a kánonjog (*Corpus Iuris Canonici*).

A római jog túlélése a magánjogban jobban tetten érhető, akár egy fogalomban vagy jogintézményben. Több jogrendszer gyökerei a római jogig nyúlnak vissza, a közös pont, a kontinensen beszélt közös jogi nyelv a jövőbeni egységesítési folyamatokban is szerepet játszhat.²⁰

A közjog-magánjog elhatárolás nem csak *római jogi különlegesség*, hanem minden nemzet magánjogrendszerének fejlődésében megtalálható.²¹

2. Glosszátorok, kommentátorok

A bolognai **glosszátorok** a *Corpus Iuris Civilis* óriási anyagát feldolgozták, majd összefoglalták. Az összegyűjtött anyag rendszerbe foglalását a skolasztikus filozófia segítségével esetjogi anyagból dogmatikai rendszerré a **kommentátorok** alakították. A normákat – a XV. századi jogelvekkel kiegészülve – a bírák egységesen alkalmazták.²²

A glosszátorok és a kommentátorok tudományos rendszerét – a gaiusi és a iustinianusi hármas tagolású – a személyek, a dolgok és a keresetek jogát tárgyaló rendszer jellemezte.

3. A pandektajog jelentősége

A pandektajog, illetve pandekta-jogtudomány kialakulása a római jog recepciójával kezdődött.²³ A XVI. századra a római jog **recepciója** a német területen megtörtént, és e *közönséges jog* (*gemeines Recht*) alapvetően befolyásolta az európai jogfejlődést. E **pandektajog** általános tételeivel kiegészítő (szubszidiárius) jelleggel állt a helyi jogok mögött, és – kánonjogi elemekkel kiegészülve – egyre inkább előtérbe került.²⁴

Az ún. pandektakönyvbe²⁵ foglalt *heutiges römisches Recht* (*ius Romanum hodiernum*) hatása nem korlátozódott Németországra, hanem egész Európában – beleértve Angliát, a skandináv országokat és Oroszországot is – ismert, sőt nemegyszer alkalmazott jog volt. A *ius commune* Europaeum-nak tekintett római jog alatt a római magánjogot értették.²⁶

A pandektajog tudománya megvilágította a jog értelmi összefüggéseit, a jog rendszerezését magas szinten művelte.

A pandekta-jogtudomány öt részre osztotta fel a magánjogot: 1. Általános rész; 2. Személyi jog; 3. Dologi jog; 4. Kötelmi jog; 5. Öröklési jog.

18 Nótári Tamás: Római köz- és magánjog, Scientia Kiadó, Kolozsvár (2011) 31-32.

19 Kiss Mór in Magyar magánjog, szerk.: Fodor Ármin, Singer és Wolfner kiadása, Budapest (1905) 24.

20 Nótári (2011) i.m. 31-32.

21 Kiss (1905) i.m. 35.

22 Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 37.

23 A magánjog rendszere (az ELTE anyaga)

<http://majt.elte.hu/Tanszkek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/maganjogrendszere.htm> (Letöltés ideje: 2013. 09. 10.)

24 Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 37.

25 Gustav Hugo, Georg Arnold Heise, Christian Friedrich Mühlenbruch, Friedrich Carl von Savigny, Georg Friedrich Puchta, Bernhard Windscheid által írt. Puchta írta az első ún. pandektakönyvet (1838). Egy évvel később Savigny úgy határozta meg a pandektajog fogalmát híres művében, mint a ma érvényben lévő római jogot (*heutiges römisches Recht*).

26 Hamza Gábor: A római jog a XXI. században, Magyar Tudomány 2007/12. 1557.

4. A magánjogi kodifikációk Európában

A befogadott idegen jogok, a kánonjogi elemek és a több évszázados helyi szokásjog nagy terjedelme és áttekinthetőségének igénye törvényszerűen magával hozta a magánjog törvényi egységesítésének – a kodifikációnak – az igényét.

a.) Allgemeines Landrecht (ALR) – Porosz Törvénykönyv

A „teljes és hézagmentes magánjogi szabályozás” jegyében **1791-ben kihirdetették**, és három évvel később hatályba lépett az ALR, a porosz törvénykönyv. A nagy terjedelmű (megközelítőleg 19.000 szakasszal), **kazuisztikus** (mint szabályozni kívánó, túlszabályozó) törvény rendeltetését nem tudta betölteni, bár bizonyos jogtechnikai megoldásai egészen a BGB hatálybalépéséig éltek.²⁷

b.) Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) – Német Polgári Törvénykönyv

A **német** jogfejlődés 1874-ben, a birodalmi egység megteremtése nyomán vett nagy lendületet. A kodifikációra összpontosító német jogtudomány **1896-ra kidolgozta BGB-t, amely 1900-ban lépett hatályba**. Ezt megelőzően 1861-ben megszületett a német kereskedelmi törvény (Handelsgesetzbuch, HGB), amelyet a BGB hatálybalépésével egyidejűleg korszerűsítettek. Mindkét kódex meghatározó befolyást gyakorolt az 1875. évi magyar Kereskedelmi Törvényre és az Mtj.-re.

A BGB-nek a közép-európai jogfejlődésben meghatározó hatása volt.

A – több módosításon átesett – BGB jelenleg is hatályban van Németországban.²⁸

c.) Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) – Osztrák Polgári Törvénykönyv (Optk.)

Az Optk.-t 1811-ben hirdetett ki. Az Optk. „reformkódex”, amelyre a római jog mellett jelentős hatással volt a cseh és alsóausztriai tartományi jog, de különösen az ALR. Jelentősebb módosítására közel száz év múlva került csak sor.

Az Optk. közvetett és közvetlen módon, jelentős hatást gyakorolt a magyar magánjogra Oktrojált alaki hatálybaléptetése folytán az **Optk. 1852-53-tól 1861-ig a magyar magánjog kihirdetett jogforrása volt.**²⁹

d.) Zivilgesetzbuch (ZGB) – Svájci Polgári Törvénykönyv

A **ZGB 1912-ben lépett hatályba**, benne az átdolgozott, korábban önálló törvényként megjelent kötelmi jogi résszel (Obligationsrecht).

A ZGB jellemző vonásai között említendő a **generálklauzulák** (általános jogelvek) széleskörű alkalmazása, ezek között a kivételesnek mondható utaló magatartás intézményének kidolgozása. A ZGB máig a jogalkalmazó bíró számára nagy mozgásszabadságot, a jogrend keretein belül szabad mérlegelési lehetőséget biztosít. A ZGB-t jellemzi továbbá a világos fogalmazás, érthető nyelvezet.

A nemzetközi magánjogban a leggyakrabban használatos semleges jog (ún. harmadik ország jogának kikötése esetleges szerződési viták választottbírótság útján történő elbírálására) ma is a ZGB.

A svájci magánjogi kodifikációnak jelentős hatása volt magyar jogalkotási törekvésekre, majd az Mtj.-re és a 2013-as Ptk.-ra is.³⁰

e.) Code Civil – Francia Polgári Törvénykönyv

A **Napóleon nevéhez köthető Code Civil 1804-ben** született meg (kizárólag magánjogi normákat tartalmazott, szemben a közjogi normákat is tartalmazó ALR-rel). A törvénykönyv egységes szerkezettel, de fejezetenként lépett hatályba.

A Code Civil kevésbé támaszkodott a római jogi alapokra, mint a németek, az osztrákok vagy a svájciak.

A Code Civil csak utalt a külön megalkotott kereskedelmi törvényre, mint a kereskedelmi tárgyú ügyleteket szabályozó normagyűjteményre.

²⁷ Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 38-39.

²⁸ Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 42-43.

²⁹ Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 41-42.

³⁰ Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 43-44.

A francia jogtudomány és joggyakorlat jelentősen továbbfejlesztette a Code Civilt.

Hatása a francia gyarmatbirodalomban és a latin nyelvterületen szinte egyeduralgoló, de a Balkán-félsziget államainak jogrendszerére is jelentős hatást gyakorolt.³¹

f.) Angol magánjog fejlődése

Az angol magánjog jellemzői, alkotóelemei:

- * common law (szokásjog),
- * statute law (törvényi jog),
- * equity (méltányosság),
- * precedensek (példaadó ítéletek).

A **common law** (szokásjog) alatt a jognak azt a részét értjük, amely a legrégebbi idők óta lassan és folyamatosan fejlődött, mint az **ország általános szokásjoga**. Nem tekintendő írásos jognak, de az egyes bírósági döntésekben (precedensek), a tudományos munkákban körvonalazható.³²

Az angolszász jogrend **szokásjog**, amely először csak kiegészült, de ma már egyre inkább együtt él a **törvényi jog** (statute law) normáival, mely egyre inkább előtérbe kerül.

Az angol jogrendszert, így a magánjogot különösen a gyakorlatias szemlélet jellemzi, amely konzervatív formai megoldásokkal párosul.

A common law mellett létezett a **méltányos jog (equity)**, mint különleges, kivételes jogszolgáltatás, a kisebb horderejű jogvitákban.

A gyakorlati szemlélet folytán az utóbbi évtizedek Európai Unió-s megoldásai is hajlanak arra, hogy a kidolgozás alatt lévő közös normákban hasznosítsák a kontinentális elemek mellett a bevált angol jogi megoldásokat is.³³

5. Törekvés az egységes európai magánjog létrehozására

Az Európai Közösségek keretein belül az 1990-es években jelent meg a magánjog egységesítésének igénye. A határon átnyúló kereskedelmet korlátozó nemzeti rendelkezéseket meg kellett (volna) szüntetni, a vonatkozó joganyagot közelíteni kellett. Némelyek véleménye szerint a közös alapelvek kidolgozásának háttérben az áll, hogy a közös szabályok, a közös polgárság és a közös identitás megkívánja a közös polgári törvénykönyvet is.

A szellemi alkotások mellett a jogharmonizáció és a jogegységesítés a magánjogon belül a szerződési jog területén valósulhat meg. A szerződési jog technikai jellege növeli a terület semlegességét és elfogadhatóságát, valamint alkalmassá teheti a harmonizációra. Bizonyos jogterületeken pl. családjog, munkajog, tulajdonjog vagy kártérítési jog témakörére, ahol a politikai tényezők erősek, egy egész Európára kiterjedő megállapodás létrehozatala nehéz és nehézkes feladat volna. A magánjoghoz tartozó társasági jog és szellemi alkotások jogát követően a magánjog központi intézményeire, pl. a fogyasztóvédelemre is kiterjesztették a közösségi jogalkotást, amely azonban csak részleteiben szabályozza ezt a területet. A fogyasztóvédelem csak 1992-ben az Európai Unióról szóló szerződésben került be az alapító szerződés céljai közé.

A közösségi fogyasztóvédelmi rendelkezések kettős célt szolgálnak: egyrészt hozzájárulnak az áruk és szolgáltatások szabad áramlásához, másrészt pedig a szabályozás kemény magjának kialakítására törekednek.³⁴

A jogharmonizáció mozgatórugója az EU belső piaca, amely jellegéből adódóan nagyon közel áll a szerződések jogához. A több száz éves jogi nacionalizálódás ellenére a szerződések jogának területe sokkal több nemzetközi jellegű és karaktert hordoz magában, mint bármely más klasszikus magánjogi terület. A szerződések kiindulópontjával nyilvánvalóan ugyanazok az elméleti és filozófiai alapok szolgálnak, nevezetesen, hogy a szerződő felek magánautonómiáját, szabad akaratát állították dogmatikailag a szerződési jogok középpontjába.³⁵ Mindezek miatt érthető, hogy a szerződési jog jó táptalaját szolgált a jogegységesítő törekvéseknek, akár olyan formában, hogy megpróbálják

31 Bíró – Lenkovich (2013) i.m. 39-41.

32 Boóc Ádám – Fábán Ferenc – Sándor István – Török Gábor: A civilisztika dogmatikája, HVG Orac, Budapest (2009) 14.

33 Bíró – Lenkovich (2013) i.m. 44-45.

34 Török Éva: Az európai szerződési jog fejlődésének tendenciái, Debreceni Jogi Műhely, 2011/4., 2. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2011/az_europai_szerzodesi_jog_fejlodesenek_tendenciai/#_edn4 (Letöltés ideje: 2013. 09. 02.) Török É. hivatkozta: Filomena Chirico: The Function of European Contract Law – An Economic Analysis, European Review of Contract Law 2009/4. 401. és 403., Király Miklós: Az Európai Közösségek irányelveinek hatása a szerződési jogra a fogyasztóvédelem területén. Magyar Jog 2000/6. 325-326.

35 Részletes kifejtését lásd: Hajnal Zsolt: A fogyasztói jogok egységes európai szabályozása, PhD értekezés, Debrecen (2013) 122-130.

a nemzeti szerződési jogok valamilyen közös minimumát összegyűjteni, akár egy mintaszabályzat jellegű modellszabály-gyűjtemény formájában, amely összehasonlító kutatáson és nemzetközi együttműködésen alapul.³⁶

Szükséges áttekinteni azokat a magánjog-egységesítési törekvéseket, amelyek közrejátszottak a jelenlegi helyzet kialakulásában. Ezek közül mindenképpen említést érdemelnek az Európai Szerződési Jogi Alapelvek (*Principles of European Contract Law, továbbiakban PECL*), az Acquis Alapelvek, a Közös Referenciakeret Tervezete (*Draft Common Frame of References, továbbiakban DCFR*), a fogyasztói jogokról szóló irányelv (*Consumer Rights Directive, továbbiakban CRD*) és a Közös Európai Adásvételi Jogról szóló szabályozástervezet (*Common European Sales Law, továbbiakban CESL*).

Az egységes szerződési jog megalkotására tett EU-s lépések

A szerződési jog harmonizációjának szükségessége és megvalósításának lehetősége nem egyértelmű. A kérdéskörrel kapcsolatban heves vita bontakozott ki a jogi irodalomban. Számos érv sorakoztatható fel mellette és ellene.³⁷

A szerződési jog egységesítésére irányuló törekvések először a jogtudományban bontakoztak ki. A jogtudomány területén több csoport is foglalkozott a tárgyalta kérdéskörrel.³⁸

Az Unió intézményei közül kezdetben csak az Európai Parlament határozataival (1989, 1994) kezdeményezte az Európai Polgári Törvénykönyv létrehozását. A Bizottság és a Tanács csak a XX-XXI. század fordulója után irányult az egységes szerződési jog felé.

1999-ben az Európai Tanács egy átfogó tanulmány elkészítését indítványozta a tárgyalta témakörben. 2000-ben a Parlament megjelentette azt a munkaanyagát, amely a polgári és kereskedelmi jog kérdéseinek tagállami közelítésére vonatkozott. A Bizottság 2001-ben közleményében négy lehetséges szerepet vázolt fel az Európai Unió részére a szerződési jog egységesítésében.³⁹

A Bizottság, a 2003-as Akciótervében már „csupán” egy koherensebb európai szerződési jog megteremtésére, azaz az *acquis* fejlesztésére hívott fel, nem az egész szerződési jogot rendező európai aktust erőltetve.⁴⁰ Az Akcióterv szerint nincs kizárva az európai szerződési jog – nem kötelező – diszpozitív rendszerének megteremtése.⁴¹ A Bizottság 2004-ben kiadott közleményében már felvázolta a referenciakeret lehetséges szerkezetét és tartalmát, kijelölte szerepét, jogi jellegét tekintve: nem kötelező.

2009-ben megjelent a DCFR első tervezete. A közösségi jogalkotásban ötletforrásként, hivatkozási alapként, kiindulópontként szolgálhat, önkéntes alapon használható rendelkezések összessége, fontos lépés a jogi kultúrák közötti párbeszéd kialakításában.

A kérdés nyitott: lesz-e egy egységes polgári jogi kódex? A pro és kontra érvek a megjelenő tudományos munkákban ütköznek, abban azonban egységesek, hogy a folyamat nehéz feladat, a rendelkezések egységes értelmezése kétségtelenül nagy kihívás elé állítja a joggyakorlatot is.

36 Lásd még: Hajnal Zsolt: Lehet-e szabad a fogyasztói szerződésekre alkalmazandó jog megválasztása? In: A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2012, szerk.: Szalma József, Verzál Kiadó, Újvidék, 2013. 170-186.; Hajnal Zsolt: A közös európai adásvételi jog a fogyasztók belső piacának szolgálatában, Európai Jog, 2013/2. 17-23.; Török Éva: A szerződés létrehozásának alapkérdései, HVG-ORAC, Budapest, 2013. 49-62.

37 A harmonizáció szükségességét és lehetőségét alátámasztó és a jogszabályok harmonizációja ellen ható érvek és tények kifejtését lásd bővebben: Török (2011) i.m. 3.; Verebics János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai – A jogegységesítés útjai és újabb állomásai. Typonova Kft., Budapest (2004) 27.; Osztovits András: Bevezető gondolatok az Európai Szerződési Jog Alapelveiről, Európai Jog 2002/1. 4. A pro érveket lásd: Ole Lando: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei, Európai Jog 2002/1. 5.

38 Ilyen bizottságok, munkabizottságok: a Lando-bizottság (Szabó Béla: Gondolatok félúton az egységes európai szerződési jog felé – Lando vs. Gandolfi vs. UNIDROIT? Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXI/2. (2003) 719-733.), a Christian von Bar által vezetett, 1998-ban felállított európai polgári törvénykönyv munkacsoport (Gian Antonio Benacchio – Barbara Pasa: A Common Law for Europe – A Guide to European Private Law. Budapest – New York, CEU Press (2005) 289-292.), a Pavia Group (1990-ben alakult) (Benacchio – Pasa (2005) i.m. 287-288.), a trentói Common Core projekt [Benacchio – Pasa (2005) i.m. 292-294.], a Ius Commune Casebook projekt. Az új magyar Ptk. előkészítéséért felelős Kodifikációs Főbizottság mellett működött külföldi szakemberekből álló testület tagjai csaknem valamennyien részt vettek az Európai Szerződési Jogi Bizottság munkájában is. (Csécsy Andrea: A szerződésesség szabályozása az Európai Szerződési Jogi Alapelvekben, Gazdaság és Jog 2004/7-8. 41.)

39 Szabó (2003) i.m. 720.

40 Vékás Lajos: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja, Európai Jog 2010/1. 5.

41 Lásd még: Pusztahelyi Réka: Az európai szerződési jogi jogegységesítés legújabb eredményei – különös tekintettel a common frame of references megalkotási folyamatára. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXIV. (2006) 473.

Önellenőrző tesztkérdések

1. A római jog hogyan hatott a későbbi korok magánjogának fejlődésére?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Soroljon fel legalább négy európai polgári jogi kódexet!

.....

.....

.....

.....

.....

3. Mi jellemző a német BGB-re?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Ismertesse a pandektajog lényegét!

.....

.....

.....

.....

.....

5. Milyen kísérletek történtek az egységes európai magánjog létrehozására?

.....

.....

.....

.....

.....

III. rész: A magyar magánjog tudományának rövid áttekintése, a magánjog kodifikációjának történeti vázlata

1. Magánjogi kodifikáció - a Tripartitum

A magyar jogfejlődés sokáig legértékesebb dokumentuma a szokásjogot összegyűjtő és írásba foglaló – Werbőczy István nevéhez fűződő – **Hármaskönyv (Tripartitum, 1514)**, a Tripartitumot megelőző magánjogról még ma is aránylag hiányos ismeretekkel rendelkezünk.

II. Ulászló megbízására Werbőczy István országbírói ítélőmester összeírta a hazai szokásjogot s a királyi szentesítő záradék ellenére – a főnemesség ellenállása miatt – törvénnyé emelése mégis elmaradt. Hatása azonban – nyomtatásban való rögzítésének is köszönhetően – évszázadokon át, egészen 1848-ig érezhető volt.

A Tripartitum főleg a nemesi magánjogot tárgyalta, közjogi normákat is tartalmazott, és tekintéllyel bíró jogalkalmazási vezérfonal lett, jogforrásként kezelték.

A Hármaskönyv írott szokásjoggá vált a magyar jogrendszerben, egységes maradt, nem esett szét partikuláris jogokra.⁴²

2. A kodifikációra törekvő igény megjelenése

A szokásjoghoz kapcsolódó jogbizonytalanság kodifikációs törekvéseket váltott ki.

Az egységes kódexbe foglalandó önálló magyar magánjog iránti igény már a Rákóczi-szabadságharc idején, majd később 1793-ban országgyűlési határozatban is megfogalmazódott (1795-ben résztervezetek is születtek). A tulajdoni rend átalakítására vezető eredmények egyes törvényekben a XIX. század első felében testet öltöttek (1825, 1836, 1844), azonban a „régí magánjog épülete” csak az 1848-as törvényekkel dőlt romba.⁴³

1553. Quadri Partium: bécsi jogtudós munkája – ebből sem lett törvény.

1584. Corpus Juris Hungarici: a fennálló törvények összegyűjtése és írásbeli összefoglalása, a magyar törvények tára, amely 1696-ig Szt. István törvényeivel, majd ezt követően könyvészeti értelemben a Tripartitummal kezdődött.

1769. Planum Tabulare: Mária Terézia rendeletében összegyűjtette a hétszemélyes tábla és a Kúria elérhető ítéleteit, és azokat e néven adták ki. A gyűjteményt a Kúria elfogadta, a királynő helybenhagyta, így magánjogunk fontos jogforrásává vált.

A magyar polgári törvénykönyv megalkotására törvényi szintű elhatározások már 1790-ben, majd a Deák Ferenc kezdeményezésére 1834-ben születtek.⁴⁴

1848 előtt a magyar polgári fejlődés lemaradása az állami függőség miatt nagyobb mértékű volt, mint más államok esetében. A magyar önálló államiságért folytatott több évszázados küzdelem a közjogi kérdéseket állította előtérbe, a magánjog tudománya másodlagossá vált. Még a XIX. század nagyobb része is közjogi harcokkal és kérdésekkel foglalkozott, így a civilisztika tudománya csak a század végétől számítva kapott nagyobb figyelmet.

A forradalom és szabadságharc igényelte a feudális jogrend eltörlését, a jogegyenlőségen és szabad tulajdonon alapuló jogrend kialakulását. Az 1848-as törvényhozás célja a polgári jogrend megalkotása. Eltörlték az úrbért, a dézsmát, a papi tizedet, az ősiséget, az adományrendszert.

Először az 1848. évi XV. törvénycikk rendelte el a polgári törvénykönyv megalkotását és írott jogszabály formájában történő elfogadását, ezt azonban megakadályozta a szabadságharc és annak bukása.⁴⁵

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc elbukása nyilvánvalóan hátráltatta a magyar magánjog fejlődését a következő évtizedekben. Ferenc József nyílt paranccsal bevezette az Optk.-t (kivéve a házassági rendelkezéseit), amely 1853-ban Magyarországon is hatályba lépett. 1855-ben oktrojált jogként elrendelték az osztrák csődtörvény, bánya-

⁴² Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 47-48.

⁴³ Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 47-48.

⁴⁴ Bíró (2006) i.m. 47.

⁴⁵ Az új Ptk. Konceptiója (2001/2002) = Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója (2001. november 8.); A Kormány 1061/1999. (V. 28.) Korm. határozatával módosított 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozata alapján elkészült az új Polgári Törvénykönyv koncepciója, amelyet a Kodifikációs Főbizottság 2001. november 8-i ülésén elfogadott. A Kormány a 1009/2002. (I. 31.) Korm. határozattal elrendelte a koncepciónak a Magyar Közlönyben történő közzétételét. Megjelent: Magyar Közlöny 2002/15/II. (1-215.) Bevezetés 3. [A továbbiakban: Az új Ptk. Konceptiója (2001/2002), MK 2002/15/II.]

törvény, váltórendszabály és telekkönyvi rendelet alkalmazását. 1853-1861-ig az osztrák törvények voltak hatályban. Ennek folyományaként a magyar jogrendszer töredezetté vált, és nem volt alkalmas arra, hogy az 1860. évi októberi diplomával visszaállított magyar bíróságok ítélkezési jogának biztos talajt biztosítson. A problémák megoldására a király országbírói értekezletet hívott össze.

Az Országbírói Értekezlet 1861-ben elfogadta az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok című dokumentumot, amelynek szabályait az új kódex megalkotásáig zsinórmértékül rendelt, kiterjedt a magánjog minden ágára (emellett fenntartotta a telekkönyvi rendtartást, a telekkönyvi anyagi jogot, és az Optk. azon rendelkezéseit, amely a telekkönyv tárgyát képező jog elidegenítéséhez kapcsolódik). A régi magyar jogból csak a házassági vagyoni jog és az ági öröklés maradt fenn.

A társadalmi-gazdasági viszonyoknak megfelelően a szerződési jog Magyarországon a XIX. század közepéig fejletlen volt. A század utolsó harmadában a kapitalista fejlődés nagymértvű kibontakozásának hatására a szerződések joga is gyors fejlődésnek indult. 1861. május 1-jén „új fejezet kezdődött”, ismét életre kelt a régi magyar jog.

Egymás után születtek a magánjogot szabályozó törvények. Megindult a bíróságok jogfejlesztő munkája (élen a Kúriával). A fejlődés két vonalon haladt: a kereskedelmi jogban és a magánjogban. 1875-ben a német mintára készült Kereskedelmi Törvény szabályozta a kereskedelmi jellegű szerződéseket. A Kereskedelmi törvény mellett figyelmet érdemelt a kereskedelmi jogban a Váltótörvény (1876. évi 27. törvénycikk) és a Csődtörvény (1881. évi 17. törvénycikk). A magánjogban az osztrák, majd később túlnyomórészt német hatásokat felszívó, a jogtudomány és a Polgári Törvénykönyvet előkészítő munkálatok eredményeit is felhasználó bírósági gyakorlat fejlesztette a magánjogot, bőven merítve a Kereskedelmi Törvénykönyvből is.⁴⁶

Az egységes, kódexbe foglalandó magyar magánjog iránti igényt 1791-ben már törvény írta elő. A tulajdoni rend átalakítására vezető eredmények egyes törvényekben időközben testet öltöttek (1825, 1836, 1844) és az 1848. évi XV. törvénycikkben ismét törvényszintű norma szolt a magánjogi törvény megalkotásának szükségességéről.

3. A Magánjogi Törvényjavaslat (Mtj.) és az azt megelőző Tervezetek

A kiegyezés után előbb résztervezetek készültek (1871 és 1892 között). Egy újfajta kodifikációs irányzat került előtérbe az 1880-as évek második felétől kezdve, és 1895-ben megalakult egy állandó bizottság, amely 1900-ra elkészítette az első magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetét.⁴⁷

Az első átfogó tervezetet 1900-ban tették közzé nyomtatásban, országgyűlési vitára bocsátva (indokolással együtt). A „Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetének” első szövegváltozata ötkötetes indoklással jelent meg, és nyilvánvalóan magán viselte az akkor friss BGB és a svájci jog hatását. Sem szerkezetében, sem tartalmában még nem volt egységes mű, mégis igen nagy hatással volt a gyakorlatra és az elméletre egyaránt. A tudományos világ részvétele a résztervezetek elkészítésében, majd azok megvitatásában, jelentősen megélénkítette és bizonyos fókig önállóvá tette a magyar magánjogtudományt.

Az első Tervezet átdolgozott változatát törvényjavaslatként **1913-ban** az országgyűlésnek is benyújtották, ezt azonban az első világháború elsodorta.⁴⁸

A kiküldött parlamenti bizottság az általa végzett módosító munkálatok után azzal a kifejezett javaslattal terjesztette az országgyűlés elé a negyedik Tervezetet (ún. bizottsági szöveget: 1915), hogy azt a parlament csak a világháború befejezése után tárgyalja.⁴⁹

A Tervezet második (1907-1913), harmadik (1914) és negyedik (1916) változatát sem fogadták el, azonban a kötelmi részét (a Hármaskönyvhöz hasonlóan) jogforrásként kezdték el alkalmazni a bíróságok, fokozatosan írott szokásjoggá változott.

A törvénykönyv előkészítésének munkálatai **1922-ben kezdődtek el újból** az első világháború és Trianon után, majd – **ötödik szöveggként – megszületett az 1928. évi** „Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata”, ami a képviselőház elé került 1928. március 1-jén.⁵⁰ Ennek szakmai színvonalát elismerték, számos megoldását a bírói gyakorlat szokásjogi úton alkalmazta is, azonban – elsősorban politikai okokból – ebből a tervezetből sem lett törvény.

⁴⁶ Eörsi Gyula: Kötelmi jog általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest (1983) 32.

⁴⁷ Csizmadia Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László: Magyar állam- és jogtörténet, 5. kiadás, Tankönyvkiadó, Budapest (1991) 398.

⁴⁸ Bíró (2006) i.m. 47.

⁴⁹ Az új Ptk. Konceptiója (2001/2002), MK 2002/15/II, Bevezetés 3.

⁵⁰ A korhű rövidítés: MMT., ezzel azonos kifejezést takar az Mtj. rövidítés is.

A Magánjogi Törvényjavaslatot a felsőház nem fogadta el, ennek ellenére az 1959. évi IV. törvény elfogadásáig írott szokásjogként funkcionált.⁵¹

Az Mtj. 1935-ben végleg lekerült az Országgyűlés napirendjéről.

4. A „háborús jogalkotás” megjelenése és a „szocialista polgári jog” időszaka

A háborús jogalkotás

A II. világháború után a kodifikációs folyamat megakadt, **megjelent a „háborús jogalkotás”**, amelyben a háború esetére szóló kivételes rendelkezésekről szóló törvények jogot adtak a minisztériumnak a magánjogi jogviszonyoknak a háború következtében szükséges rendezésére. A magánjog megtelt közjogi kényszeralakulatokkal, megindult a magánjog „közjogiasításának” folyamata.

Szocialista időszak

Az 1945 előtti időszak magánjogát – bár nem negligálták teljesen – leépítették, a kor ideológiai igényének megfelelően átalakították és újraformálták.⁵²

1949. június 9-én összeült az első, antidemokratikusan választott országgyűlés. Ez a magyar szocialista jog születésnapja. A jogra alapozott társadalmat felváltotta az ideológiára alapozott társadalom. A jog mögül eltűnt annak morális alátámasztása. A marxisták szerint a jogot a jogpolitika, azt pedig a pártpolitika határozza meg. Az új tan szerint a jog és az erkölcs más-más elveken álló fogalmak, így a helyes jog problémájának nincs helye a marxista jogfelfogásban. A társadalmi legitimitáció alapja a marxista ideológia lett. Ennek ellenére a korábbi magánjogi elvek továbbéltek, megmaradt a viszonylagos kontinuitás (folytatóságosság).

5. Az 1959-es Ptk. és megalkotásának körülményei

Az új politikai hatalom nem ismerte el a régi rend alapját biztosító jogrendet, és annak alapintézményeit, nem a régi jogrendszerre épített. Célul tűzték a magyar polgári társadalom jogrendjének felszámolását, és új alapokra helyezését. Átalakították a tulajdoni rendet, megkezdték a magántulajdon felszámolását és a tulajdon „*társadalmiasítását*”.

Megindult a polgári jogi törvénykönyv kodifikálása. 1956-ban elkészült az első, 1957-ben a második tervezet.

A Ptk. egy olyan korban „fogant és született meg”, amelyben a magántulajdont (a magánjogi vagyoni forgalom természetes társadalmi feltételét) a megengedhetetlen mértékig szorította vissza az akkori éra.⁵³ A Ptk. 1956. október 24-re országgyűlési vitára és akkori viszonyok közt egyértelműen elfogadásra ki volt tűzve, ezt az aktust pedig a forradalom sodorta el.⁵⁴

Magyarország első magánjogi törvénykönyvét, a Polgári Törvénykönyvet (1959. évi IV. tv.) 1953 és 1959 között alkották meg, 1960. május elsején lépett hatályba. A Ptk. magas színvonalú, alkotóinak jogászai kultúráját tükröző, egyes rendelkezései tekintetében a nemzetközi összehasonlításban is helyt álló, sikeres törvénykönyvvé lett.

Az 1848-as kíváncsi 111 év után végre megvalósult. E késés jól jelképezi a Nyugathoz viszonyított társadalmi lemaradást. A kódex érdeme, hogy nem szocialista törvény, hanem a polgári jellegű rendelkezések gyűjteménye, amelyet alkotóik függetleníteni tudtak az akkori ideológiától.

A Ptk. egy sikeres kodifikációnak tekinthető, amely a Kódex szerkezetére, nyelvezetének tömör és világos voltára, valamint terminológiájának átgondoltságára és következetességére vezethető vissza.⁵⁵ Az 1959-es Ptk. gyakorlatilag az 1950-1960-as évek direkt szocialista tervgazdálkodási időszakának lezárását jelentette.

51 Az új Ptk. Konceptiója (2001/2002), MK 2002/15/II, Bevezetés 3.; Bíró (2006) i.m. 47. Lásd még: Balogh Judit: A magyar magánjogi kodifikáció gondolata és az 1848-as jogi forradalom in: Horváth Attila (szerk.): Forradalom vagy reform? Tanulmányok az 1848/49-es szabadságharc állam- és jogfejlődéséről, Budapest (1999) 148-160., Balogh Judit: Magyar magánjogi kodifikációs törekvések a Jogtudományi Közlöny hasábjain 1866-1900 in: Sárosi Pál – Szabó Béla (szerk.): „Dum spiro doceo” Huszti Vilmos Emlékkönyv Miskolc (2000) 239-264.

52 Horváth Attila: A szocializmus korszakának polgári joga Magyarországon. In: Pro Vita et Scientia – ünnepi kötet – Jobbágyi Gábor születésnapja alkalmából, szerk.: Tattay Levente – Pogácsás Anett – Molnár Sarolta, Szent István Társulat, Budapest (2012) 95.

53 Az új Ptk. Konceptiója (2001/2002), MK 2002/15/II, Bevezetés 3.

54 Bíró (2006) i.m. 47.

55 Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciójából, Polgári Jogi Kodifikáció 2002/4. 3.

6. Az új Polgári Törvénykönyv kodifikációja és azt megelőző időszak

a.) Az első kodifikációs bizottság megalakulása

Az 1959. évi IV. törvényt több alkalommal módosították. Ezek közül kiemelendő az 1977-ben végzett novelláris, valamint az 1989/90-es rendszerváltozást megelőző időszak miatt szükségessé vált Ptk. módosítás. A változások jogszabályi követése alkalmassá tette a kódexet napjaink jogviszonyainak szabályozására, de gyengítette a törvény egységességét. A magánjogi jogviszonyokban lejátszódó nagymértékű változások a Ptk. újraalkotását tették szükségessé.⁵⁶

Az új szabályozást a rendszerváltozást követő gazdasági és társadalmi változások indukálták. Sárközy Tamás szavait idézve: „A szocialista ideológiai hagyományokra természetesen a magyar újkapitalizmusban valóban nem volt szükség, ezért teljesen indokolt volt mind a Ptk., mind a Gt. felülvizsgálata a polgári gazdasági alkotmányosság szempontjából.”⁵⁷

Már 1989-ben igény jelentkezett az új Ptk. megalkotására, ezért létrejött a Kodifikációs Bizottság, 1990 után még egy darabig működött, majd „elhalt”.⁵⁸

Az új Polgári Törvénykönyv kodifikációja több kormányzati cikluson átívelő, igen összetett, nehéz feladatot jelentett és jelent a jogalkotó számára.

b.) A kodifikáció megkezdése és első üteme

Magyarországon az új Polgári Törvénykönyv kodifikációja kapcsán – az 1050/1998 (IV. 24.) Korm. határozat szerint – egyes témakörök kidolgozására munkacsoportok alakultak, amelyek elkészítették az új Ptk. Konceptcióját, amelyet – még normaszöveg nélkül – az 1009/2002. (I. 31.) Kormányhatározat fogadott el.⁵⁹

A Főbizottság két részre osztotta a terjedelmes anyagot: az új Ptk. megalkotásának fő elvi irányvonalait tartalmazó *Konceptcióra*, és a normaszöveg kidolgozáshoz „vezérfonalul” szolgáló szabályozási *Tematikára*. Ezután megkezdődött a kódex normaszövegének kidolgozása, amelyet a Kormány döntése szerint 2005. szeptember 30-ig kellett elkészíteni.⁶⁰

c.) A Szerkesztőbizottsági „Vitatervezet”

2005 végén az új kódex első normaszöveg-tervezetét és indokolását közzétették, majd 2006 elején az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium „Könyv”-enként hozzáférhetővé tette az új Ptk. első tervezetének és indokolásának teljes szövegét – nyilvános véleményezésre vonatkozó felhívással.

d.) Az IRM „első” és „második” normaszöveg-tervezete és elfogadása

- * 2007 elején a nyilvános felhívások után a Minisztérium a szakmai közvéleményhez fordult. Még ebben az évben a Kormány döntése alapján az igazságügyi tárca átvette a törvénytervezettel kapcsolatos jogalkotói munkát. A 2007-es év első felében lezajlott szakmai viták eredményeként 2007 végére született meg a kódex úgynevezett „első változata”.⁶¹
- * Az újabb egyeztetéseket követően a Kormány 2008-ban fogadta el az új Ptk. tervezetét.
- * Az Országgyűlés először 2009. szeptember 21-én fogadta el a Polgári Törvénykönyvről szóló törvényt, amit a köztársasági elnök megfontolásra visszaküldött, majd az Országgyűlés újra elfogadta, az államfő aláírta és a kihirdették. Az új kódex 2010. május 1-jén lépett volna hatályba.

⁵⁶ Vékás Lajos: Magánjogi kodifikáció, Magyar Jog 2008/7. 449-457.; Lásd még: Sáriné Simkó Ágnes: A Polgári Törvénykönyv módosításai 1989-1997 között, Gazdaság és Jog 1998/2. 3-8.

⁵⁷ Sárközy Tamás: A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga 1945-2005, HVG-ORAC, Budapest (2007) 215.

⁵⁸ 1990 után megközelítőleg száz alkalommal módosították a Ptk.-t (köztük kiszűrve a rendszeridegen szocialista elemeket). Lásd: Sárközy (2007) i.m. 216.

⁵⁹ Az új Ptk. Konceptciója (2001/2002), MK 2002/15/II. Lásd még: a 436/B/2010. AB határozat Indokolásának III. pontját.

⁶⁰ Sáriné Simkó Ágnes: Az új Ptk. elfogadott konceptciója és szabályozási tematikája, Polgári Jogi Kodifikáció 2003/2. 3.

⁶¹ Lásd még a 436/B/2010. AB határozat Indokolásának III. pontját.

e.) Az új Ptk. hatálybaléptetése és annak visszavonása

Az új Ptk. hatálybalépéséről és végrehajtásáról az Országgyűlés 2009. december 14-én külön törvényt fogadott el (új Ptké., 2010. évi XV. törvény), amelyet a köztársasági elnök megfontolásra visszaküldött az Országgyűlésnek, amely ezt (megfontolás után) változatlan tartalommal fogadta el.

2010. április 26-án az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találta, ezért megsemmisítette a Ptk. hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló törvény egyes rendelkezését, így a törvény nem lépett hatályba. A főbb indokok a felkészülési idő hiányára, a jogbiztonság sérelmére vonatkoztak.

A 2010-ben történt kormányváltás után (az előző pontban vázolt AB döntésén túl) (jogszabályban) kimondták a Ptk. hatályba nem lépését.⁶²

f.) Az új Ptk. kodifikációjának ismételt megkezdése és folytatása

Az Orbán-kormány 2010-ben döntött az új Ptk. megalkotásáról és felkérte a Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottságot az új Ptk. tervezetének előkészítésére.⁶³

A bizottsági tervezet kidolgozásánál támpontot jelentett a 2008-as Szakértői Javaslat és a 2009-ben hatályba nem lépett új Polgári Törvénykönyvről szóló törvény is.

g.) Az új Ptk. az Országgyűlés előtt (2012-2013)

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (KIM) az államigazgatási egyeztetés és a szakmai viták lefolytatása után, az Országgyűlés elé terjesztette az új törvény tervezetét. Az Országgyűlésnek nem sikerült tartani az eredeti ütemtervét, így csak 2013 februárjában fogadták el és hirdették ki a **2013. évi V. törvényt**.

Az új kódex a hatályos Ptk.-tól különbözik abban is, hogy a családjogi törvény, a gazdasági társaságokra, valamint a jogi személyekre vonatkozó jogszabályok rendelkezéseit is beépítették szerkezetébe, így valóban átfogó – monista elven alapuló – polgári kódexet alkottak. Az új Ptk.-javaslat az 1959-es Ptk.-nak megközelítőleg a felét őrizte meg, a negyedét korrigálta, ugyanakkora részében viszont lényegileg megváltozott vagy teljesen új tartalmat kapott.⁶⁴

7. Az új Ptk. tartalmi keretei

Az új Ptk. az alábbi nyolc Könyvből áll.⁶⁵

- * Első Könyv: Bevezető rendelkezések,
- * Második Könyv: Az ember mint jogalany,
- * Harmadik Könyv: A jogi személyek,
- * Negyedik Könyv: Családjog,
- * Ötödik Könyv: Dologi jog,
- * Hatodik Könyv: Kötelmi jog,
- * Hetedik Könyv: Öröklési jog,
- * Nyolcadik Könyv: Záró rendelkezések.

Az új kódex kétszerese az 1959-es Ptk.-nak, ami javarészt abból fakad, hogy a korábban külön törvényben szabályozott családjog és társasági jog is a Ptk. része lett.⁶⁶

62 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatályba nem lépéséről, valamint az ezzel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2010. évi LXXIII. törvény 1. §-ban kimondta, hogy „A Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény nem lép hatályba.”

63 1129/2010. (VI. 10.) Korm. határozat.

64 Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Sajtóirodája: Parlament előtt az új Polgári Törvénykönyv tervezete (2012. július 12.) <http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/hirek/parlament-elott-az-uj-polgari-torvenykonyv-tervezete> (Letöltés ideje: 2012. 12. 20.)

65 Tájékoztató a Ptk. kodifikáció előkészítéséről. Megjelent a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium honlapján (Budapest, 2010. december 3.) (1-2.) 1., 2. pont. Elérhető továbbá: <http://www.ujptk.hu/hirek.html> (Letöltés ideje: 2012. 12. 31.).

66 Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Sajtóirodája: Parlament előtt az új Polgári Törvénykönyv tervezete (2012. július 12.) <http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/hirek/parlament-elott-az-uj-polgari-torvenykonyv-tervezete> (Letöltés ideje: 2012. 12. 20.)

Önellenőrző tesztkérdések:

1. Mit jelent a kodifikáció?

.....

.....

.....

.....

.....

2. A Magyar Magánjogi Törvényjavaslat hány tervezetből állt, törvényként alkalmazták-e?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Mikor született meg az első magyar, kodifikált, Polgári Törvénykönyv?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Az új magyar Polgári Törvénykönyv mikortól hatályos?

.....

.....

.....

.....

.....

5. Milyen Könyvekből áll az új Ptk.?

.....

.....

.....

.....

.....

IV. rész: A magánjog részterületeinek jellemzői és viszonya a polgári joghoz

A magánjogban az önálló jogágak a magánjog anyajogából – mintegy részleges önállóságot kapva – kiváltak, leváltak, önálló életre keltek, de a polgári joggal máig összeköttetésben állnak.

1. Társasági (kereskedelmi) jog

A társasági jog a polgári jog viszonylagos önállósággal rendelkező részterülete, szabályai bekerültek a monista elven felépülő új Ptk.-ba (III. Könyv).

Az új Ptk.-n kívül számos joganyag rendelkezik e jogterület szabályozásáról, nemcsak a polgári és a kereskedelmi jogban, hanem egyéb jogterületen is. A **társasági jog** a kereskedelmi jogban **kiegészül a csődjoggal, értékpapírral, versenyyoggal**, bizonyos megközelítésben a fogyasztóvédelemmel, sőt a társaságok és a gazdasági élet más szereplőinek (gazdálkodó szervezetek) **speciális (kereskedelmi) szerződéseivel**, ügyleteivel is.⁶⁷

Ebből is adódik, hogy Magyarországon sincs külön kodifikált (egész, önálló) társasági jog.

A társasági jog a polgári joghoz erősen kötődő, azonban a polgári jog törzs-részéhez képest sokkal rugalmasabb, a modernizálás kihívásaihoz igazodó, progresszív, több jogághoz kötődő jogterület.⁶⁸

2. Családjog

A családjog hagyományosan a magánjog része, a klasszikus kódexek a magánjogon belül szabályozták. A családjog és magánjog különállását a szocializmusban, ideológiai okok miatt hirdették, jelenleg az új Ptk.-ba bekerülve, annak önálló könyvét alkotja (IV. könyv). A családjog általános alapja egy férfi és egy nő által kötött házasság.

A házasság és a család személyi jellegű és vagyoni jogi (dologi jogi, kötelmi jogi) jogviszonyokat – is tartalmaz.⁶⁹

3. Munkajog

A **munkajog** önálló jogi különállását **alanyi és tartalmi sajátosságai és az általa szabályozott életviszonyok indokolják**. A jogviszonyok két pólusán a **munkaadók és a munkavállalók állnak**, és összefűzik őket a munkaviszonyra vonatkozó, sajátos, olykor szociális elemeket is tartalmazó, nagyüzemekre jellemző kollektív szerződések. E szerződések számos közjogi jellegű kötelező elemet tartalmaznak, szemben az egyéni munkaszerződéssel, amely polgári jogi jellegű. A munkajog kivált a magánjogból, és külön szakjoggá vált.

A munkajog alapvetően szerződésen alapuló jogviszony, ugyanakkor ezek a kontraktusok sajátos, közjogi jellegű elemeket tartalmaznak.

A munkajog fontos része a szociális jog, és a társadalombiztosítási jog, amely speciális jogterület.⁷⁰

4. Nemzetközi magánjog

A nemzetközi magánjog önálló jogág. Az egyes szuverén államok eltérő szabályai közötti eligazodás, az eltérő nemzeti jogrendszerek összeütközései esetére nyújt megoldást a **nemzetközi magánjog**, amelynek központi kérdése, hogy egy külföldi elemet (pl. személyi, vagyoni) is tartalmazó magánjogi tényállás esetén melyik állam joga az alkalmazandó.

Az ilyen jogviszonyok számának növekedése a gazdasági és társadalmi fejlődés természetszerű velejárója. Ezek olyan külföldi elemet is tartalmazó nemzetközi tényállások, amelyeket belső (hazai) viszonylatban a polgári jog, családi jog, és a munkajog szabályoz.

⁶⁷ Bíró – Lenkovich (2013) i.m. 35.

⁶⁸ Sárközy Tamás: A társasági jog, mint komplex progresszív jogterület In: Acta Coventus de Iure Civili Tomus X., szerk.: Papp Tekla, Szeged, Lextum Kiadó (2009) 11.; Lásd még: Sárközy Tamás: A gazdasági jog és az új Polgári Törvénykönyv, Gazdaság és Jog 2012/3. 3-7.; Sárközy Tamás: A gazdasági társaságok közös szabályairól, Gazdaság és Jog 2012/7-8. 3-7.; Sárközy Tamás: Az új Ptk. szövegtervezetéről a gazdasági jog oldaláról, Gazdaság és Jog 2007/1. 3-7.; Sárközy Tamás: Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben? Magyar Jog 2008/12. 796-802.; Sárközy Tamás: Szervezetek jogállása az új Ptk.-ban, Gazdaság és Jog 2011/3. 3-8.; Sárközy Tamás: Társasági jog a Ptk.-ban? Ügyvédek Lapja 2012/1. 2-6.; Szikora Veronika: Az új magyar Polgári Törvénykönyv kodifikációja és társasági jogi összefüggései (nemzetközi kitekintéssel). In: A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken: 2012, szerk. Szalma József, kiadó: Vajdasági Magyar Tudományos Társaság (Verzál nyomda), Újvidék (2013) 133-158.

⁶⁹ Lásd még: Weiss Emília: Az új Polgári Törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása, Polgári Jogi Kodifikáció 2000/2. 4-13.

⁷⁰ Bíró – Lenkovich (2013) i.m. 31.

Azok a jogszabályok, amelyek a különböző államok anyagi magánjogi jogszabályainak összeütközését rendezik, a nemzetközi magánjogi kollíziós normák (és ezek összessége a nemzetközi magánjog).⁷¹

A magyar nemzetközi magánjog önálló jogszabálya az 1979. évi 13. törvényerejű rendelet.

5. Polgári eljárásjog

Ugyancsak nem vitatott a magánjog és **minden magánjogi jogág eszközjogaként** funkcionáló **polgári eljárásjog** viszonylagos önállósága. A polgári eljárásjog elsősorban a jogvitákat lebonyolító, jogorvoslatot biztosító **peres eljárás**, emellett az igazságszolgáltatás peren kívüli szervezett fellépése (az ún. **nemperes eljárások**) és az igazságszolgáltatásban megszületett magánjogi határozatok végrehajtásának a joga.

A magánjog jogágai **anyagi jogi jellegűek**, a polgári eljárásjog **alaki jognak** minősül.⁷²

A magánjogi jogviszonyban álló felek között nem keletkezhet eljárási, hanem csak anyagi jogi jogviszony.

6. Agrárjog

Az **agrárjog** holdudvarába tartozó (földjog, szövetkezeti jog, környezetjog) területek egymással egybeérő, **vegyes szakjogágaknak** tekinthetők.

A szocializmushoz viszonyítva jelentősen megváltozott az agrárjog, az utóbbi évtizedben arculata új elemeket vett magára.

Az agrárjog a mezőgazdasági tárgykörön túllépve az emberi környezet védelmét kezdi fő funkciójaként jelölni (környezeti jog).⁷³

A **szövetkezeti jog** a szocializmusban kialakult képét (önálló jogági jellegét) kezdi elveszíteni. A szövetkezetet – mint jogi személyt – az új Ptk. és külön törvény is szabályozza,

Önellenőrző tesztkérdések:

1. A polgári jog milyen viszonyban áll a magánjog egyéb jogágaival?

.....

.....

.....

.....

2. A társasági jog az új Ptk. melyik részében található?

.....

.....

.....

.....

3. Mit szabályoz a nemzetközi magánjog?

.....

.....

.....

.....

⁷¹ Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 32.

⁷² Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 32-33.

⁷³ Bíró – Lenkovics (2013) i.m. 32-35.

4. A családjogi szabályokat milyen jogforrás tartalmazza?

.....

.....

.....

.....

.....

5. A magánjogi jogviszonyban álló felek között milyen jellegű jogviszony keletkezik egy bírósági eljárásban?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Irodalomjegyzék

- A magánjog rendszere (az ELTE anyaga) <http://majt.elte.hu/Tanszkek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/maganjogrendszer.htm> (Letöltés ideje: 2013. 09. 10.)
- Balogh Judit: A magyar magánjogi kodifikáció gondolata és az 1848-as jogi forradalom in: Horváth Attila (szerk.): Forradalom vagy reform? Tanulmányok az 1848/49-es szabadságharc állam- és jogfejlődéséről, Budapest, 1999. 148-160.,
- Balogh Judit: Magyar magánjogi kodifikációs törekvések a Jogtudományi Közlöny hasábjain 1866-1900 in: Sáy Pál – Szabó Béla (szerk.): „Dum spiro doceo” Huszti Vilmos Emlékkönyv Miskolc, 2000. 239-264.
- Bíró György — Lenkovics Barnabás: Általános Tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2013.
- Boóc Ádám – Fábián Ferenc – Sándor István – Török Gábor: A civilisztika dogmatikája, HVG Orac, Budapest, 2009.
- Csécsey Andrea – Csécsey György – Szikora Veronika (szerk.: Csécsey Gy. – Szikora V.): Polgári jogi I., Polgári jogi alapfogalmak, - Személyek joga, Dologi jog, Debrecen, 2010.
- Csécsey Andrea: A szerződésszegés szabályozása az Európai Szerződési Jogi Alapelvekben, Gazdaság és Jog, 2004/7-8. 35-42.
- Csizmadia Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László: Magyar állam-és jogtörténet, 5. kiadás, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.
- Eörsi Gyula: Kötelmi jog általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1983.
- Eörsi Gyula: Összehasonlító polgári jog, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.
- Fazekas Judit: A fogyasztói szerződések tisztességtelen szerződési feltételeit szabályozó új Európai Unió irányelv és a magyar jog, Magyar Jog, 1995/11. 660-668.
- Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog, Complex, Miskolc, 2007.
- Filomena Chirico: The Function of European Contract Law – An Economic Analysis. European Review of Contract Law, 2009/4. 399-426.
- Fodor Ármin (szerk.): Magyar magánjog, Singer és Wolfner kiadása, Budapest, 1905.
- Gian Antonio Benacchio – Barbara Pasa: A Common Law for Europe – A Guide to European Private Law, Budapest – New York, CEU Press, 2005.
- Hajnal Zsolt: „169. cikk”. In: Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 1-3. - Kommentár, szerk: Osztovits András, Complex Kft., Budapest, 2011. 2419-2433.
- Hajnal Zsolt: A fogyasztói jogok egységes európai szabályozása, PhD értekezés, Debrecen, 2013.
- Hajnal Zsolt: A közös európai adásvételi jog a fogyasztók belső piacának szolgálatában, Európai Jog, 2013/2. 17-23.
- Hajnal Zsolt: Lehet-e szabad a fogyasztói szerződésekre alkalmazandó jog megválasztása? A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2012, Verzál Kiadó, –Újvidék, 2013. 170-186.
- Hamza Gábor: A római jog a XXI. században, Magyar Tudomány, 2007/12. 1557-1562.
- Horváth Attila: A szocializmus korszakának polgári joga Magyarországon. In: Pro Vita et Scientia – ünnepi kötet – Jobbágyi Gábor születésnapja alkalmából, szerk.: Tattay Levente – Pogácsás Anett – Molnár Sarolta, Szent István Társulat, Budapest, 2012.
- Király Miklós: Az Európai Közösségek irányelveinek hatása a szerződési jogra a fogyasztóvédelem területén, Magyar Jog, 2000/6. 325-338.
- Kisfaludi András: The Influence of Harmonisation of Private Law on the Development of the Civil Law in Hungary. Juridica International, 2008/1. 130-136.
- Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Dialóg Campus Kiadó, Budapest — Pécs, 2012.
- Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): A civilisztika fejlődéstörténete, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006.
- Nótári Tamás: Római köz- és magánjog, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2011.
- Ole Lando: Európai Szerződésjogi Alapelvek – Siker vagy kudarc? (ford. Mátyás Imre). Magyar Jog, 2009/11. 698-703.
- Osztovits András: Bevezető gondolatok az Európai Szerződési Jogi Alapelveiről. Európai Jog, 2002/1. 3-4.
- Paczolay Péter előadásának szerkesztett változata: A közjog és a civiljog kapcsolata az Alaptörvényben – avagy a Ptk. alkotmányos alapjai. http://www.mkab.hu/letoltesek/kozjog_civiljog_kapcsolata_paczolay_peter.pdf (1-11.) (Letöltés ideje: 2013. 09. 10.)
- Pusztahelyi Réka: Az európai szerződési jogi jogegységesítés legújabb eredményei – különös tekintettel a common frame of references megalkotási folyamatára. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXIV. 2006. 469-497.
- Sáriné Simkó Ágnes: A Polgári Törvénykönyv módosításai 1989-1997 között, Gazdaság és Jog, 1998/2. 3-8.
- Sáriné Simkó Ágnes: Az új Ptk. elfogadott koncepciója és szabályozási tematikája, Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/2. 3.
- Sárközy Tamás: A gazdasági jog és az új Polgári Törvénykönyv, Gazdaság és Jog 2012/3. 3-7.
- Sárközy Tamás: A gazdasági társaságok közös szabályairól, Gazdaság és Jog 2012/7-8. 3-7.
- Sárközy Tamás: A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga 1945-2005, HVG-ORAC, Budapest, 2007.

- Sárközy Tamás: A társasági jog, mint komplex progresszív jogterület In: Acta Coventus de Iure Civili Tomus X., szerk.: Papp Tekla, Szeged, Lectum Kiadó, 2009.
- Sárközy Tamás: Az új Ptk. szövegtervezetéről a gazdasági jog oldaláról, *Gazdaság és Jog* 2007/1. 3-7.
- Sárközy Tamás: Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben? *Magyar Jog* 2008/12. 796-802.
- Sárközy Tamás: Szervezetek jogállása az új Ptk.-ban, *Gazdaság és Jog* 2011/3. 3-8.
- Sárközy Tamás: Társasági jog a Ptk.-ban? *Ügyvédek Lapja*, 2012/1. 2-6.
- Stefan Vogenauer: Common Frame of Reference and UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Coexistence, Competition or Overhill Soft Law. *European Review of Contract Law*, 2010. /2. 143-183.
- Szabadfalvi József: Szász-Schwarz Gusztáv szerepe a hazai Jhering recepcióban, In: Frivaldszky János - Pokol Béla (szerk.): Rudolf von Jhering és jogelméletének hatása. PPKE Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2011. 225-247. (A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának könyvei. Tanulmányok, 2.)
- Szabó Béla: Gondolatok félúton az egységes európai szerződési jog felé – Lando vs. Gandolfi vs. UNIDROIT? *Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXI/2. 2003. 719-733.
- Szikora Veronika: Az új magyar Polgári Törvénykönyv kodifikációja és társasági jogi összefüggései (nemzetközi kitekintéssel). In: A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken: 2012, szerk.: Szalma József, kiadó: Vajdasági Magyar Tudományos Társaság (Verzál nyomda), Újvidék, 2013. 133-158.
- Török Éva: A szerződés létrehozásának alapkérdései, HVG-ORAC, Budapest, 2013. 49-62.
- Török Éva: Az európai szerződési jog fejlődésének tendenciái, *Debreceni Jogi Műhely*, 2011. 4., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2011/az_europai_szerzodesi_jog_fejlodesenek_tendenciai/#_edn4 (Letöltés ideje: 2013. 09. 02.)
- Vékás Lajos: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. *Európai Jog*, 2010/1. 3-12.
- Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciójából, *Polgári Jogi Kodifikáció* 2002/4. 3-10.
- Vékás Lajos: Fogasztóvédelmi magánjog és az új Polgári Törvénykönyv. In: *Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*, Szeged, 2000. 553-562.
- Vékás Lajos: Magánjogi kodifikáció, *Magyar Jog*, 2008/7. 449-457.
- Verebics János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai – A jogegységesítés útjai és újabb állomásai., TYPONOVA Kft., Budapest, 2004.
- Weiss Emília: Az új Polgári Törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása, *Polgári Jogi Kodifikáció* 2000/2. 4-13.

Jogszabályok, munkaanyagok

- * Az új Ptk. Koncepciója (2001/2002) = Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója (2001. november 8.); A Kormány 1061/1999. (V. 28.) Korm. határozatával módosított 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozata alapján elkészült az új Polgári Törvénykönyv koncepciója, amelyet a Kodifikációs Főbizottság 2001. november 8-i ülésén elfogadott. A Kormány a 1009/2002. (I. 31.) Korm. határozattal elrendelte a koncepciónak a Magyar Közlönyben történő közzétételét. Megjelent: *Magyar Közlöny* 2002/15/II. 1-215.
- * Az új Ptk. Koncepciója és Tematikája (2002/2003) = Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és szabályozási tematikája (2002. november 18.) (A Kodifikációs Főbizottság 2002. november 18-i ülésén vitára előterjeszti: Vékás Lajos egyetemi tanár, a Főbizottság elnöke) Megjelent: a *Magyar Közlöny Különszámában* (2003)
- * Az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának elfogadásáról, valamint a polgári jogi kodifikációról szóló 1050/1998 (IV. 24.) Korm. határozat időarányos végrehajtásáról és módosításáról szóló 1003/2003 (I. 25.) Korm. határozat. A Koncepció Korm. hat. mellékletét képezte. Megjelent: *Magyar Közlöny* 2003/8. (2003. január 25.) 795-804.
- * Az új Polgári Törvénykönyv; A Kodifikációs Főbizottság javaslata, 2012. (Elfogadva a Főbizottság 2011. dec. 16-i ülésén) (1-381.)
- * Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Sajtóirodája: Parlament előtt az új Polgári Törvénykönyv tervezete (2012. július 12.) <http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/hirek/parlament-elott-az-uj-polgari-torvenykonyv-tervezete> (Letöltés ideje: 2012. 12. 20.)

Fogalomtár

Magánjog: A magánjog a magánautonómia területe, amelyben a jogalanyok mellérendeltek és egyenrangúak. A magánjog biztosítja és védi a személyek önálló (más hatalomtól független) autonóm kapcsolatait, személyi és vagyoni viszonyait.

Jogág: A jogág az eltérő magatartásfajták szabályozását öleli fel, és a különféle társadalmi viszonyokban jelentkező azonos jellegű magatartásokat rendezi.

Jogforrási hierarchia: A jogforrások hierarchiája azt jelenti, hogy a jogalkotó szervek által létrehozott jogforrások a kibocsátó szervek rangsorának, hierarchiájának megfelelően alá- és fölérendeltségi viszonyban állnak egymással. Ennek értelmében az alsóbb rangú jogforrások előírásai a felsőbb jogforrásokban foglalt rendelkezésekkel nem ellenkezhetnek.

Jogrendszer tagozódása: A jogrendszer tagozódása mindenekelőtt azt jelenti, hogy az egymással összefüggő és kapcsolódó különböző jogszabályok belső rendjük alapján jogágakra (jogszabály-csoportokra) oszthatók.

Magánjogi jogintézmény: A magánjogágon belül, az azonos tárgyú jogszabályok sűrített kifejlődése a **jogintézmény**, amely egy-egy jogszabály-csoportra legjellemzőbb szabályokat összegezi (pl. a polgári jogon belül pl. az érvénytelenség).

Anyagi (belső) jogforrás azt jelenti, hogy milyen szervtől erednek vagy eredhetnek a jogszabályok. Az anyagi jogforrás a jogalkotói hatáskört, a jogi normát létrehozó állami vagy más szervet jelöli,

Alaki (külső) jogforrás azt jelenti, hogy milyenek lehetnek a jog megjelenési formái. Az alaki jogforrás az a forma, amelyben a jogi norma megjelenik, illetve amelyből a jogszabályok megismerhetők.

Tárgyi jog: Az elismert jogforrásokban megjelenő jogi normák összességét tételes jognak, más néven tárgyi jognak nevezzük.

Szokásjog: A jogfejlődés kezdetén a jog megjelenési formája a szokásjog volt, amely a társadalmi együttélésben már kialakult szokásnormák egy részének állami szervek által történő elismerésében is részesült.

Common law (szokásjog): A common law (szokásjog) alatt a jognak azt a részét értjük, amely a legrégebb idők óta lassan és folyamatosan fejlődött, mint az ország általános szokásjoga. Nem tekintendő írásos jognak, de az egyes bírósági döntésekben (precedensek), a tudományos munkákban körvonalazható.

Nemzetközi magánjog: A nemzetközi magánjogi kollíziós normák (azok a jogszabályok, amelyek a különböző államok anyagi magánjogi jogszabályainak összeütközését rendezik) összessége a nemzetközi magánjog).